

Душан Илић*

Приказ

DOI: <https://doi.org/10.46793/GP.1602.181I>

**Др Новак М. Крстић: УГОВОР О УСТУПАЊУ И
РАСПОДЕЛИ ИМОВИНЕ ЗА ЖИВОТА, Правни факултет
Универзитета у Нишу, Центар за публикације, Ниш,
2021, 203 стране.**

Рад примљен: 14. 02. 2025.

Рад прихваћен за објављивање: 25. 12. 2025.

Не би било претерано рећи да уговор о уступању и расподели имовине за живота представља један од најзначајнијих облигационих уговора са наследноправним дејствима. Иако овакав закључак никако не бисмо могли да изведемо на основу података о његовој заступљености у правном промету, оно што оправдава овакву квалификацију јесте чињеница да је реч о уговору који уважава интересе обе уговорне стране – претка и његових потомака – чиме доприноси превенирању потенцијалних сукоба који могу настати међу наследницима. Међутим, и поред несумњивог значаја који има, не можемо а да не приметимо да истраживању овог уговора није посвећена нарочита научна пажња. У новијој правној литератури може се наићи на научне радове који обрађују поједине сегменте овог уговора, али је мали број оних који материју уговора о уступању и расподели имовине за живота анализирају на један целовит и систематичан начин. Ова, усудићемо се рећи, неоправдана запостављеност овог уговора у научним радовима новијег датума била је једна од чињеница којима је др Новак Крстић - тада доцент, а у време писања овог приказа ванредни професор на Правном факултету Универзитета у Нишу - био мотивисан приликом спровођења истраживања и његовог материјализовања у виду стручне монографије која носи назив „Уговор о уступању и расподели имовине за живота“, а која је у издању Центра за публикације Правног факултета Универзитета у Нишу објављена 2021. године. Овакав наш закључак проистиче већ из првих редова предговора овог дела, у којима аутор наводи да овом монографијом настоји исправити „ту „неправду“ према уговору о уступању и расподели имовине за живота.“

Интересовање др Новака Крстића за уговор о уступању и расподели имовине за живота постојало је и пре публикација ове монографије. Објављивањем научних написа који се на директан или посредан начин односе

* Асистент Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, dilic@jura.kg.ac.rs

на поједина питања овог уговора, проф. Крстић је учињену „неправду“ покушавао да ублажи и у годинама које су претходиле овом делу. Међутим, стручном монографијом која је предмет овог приказа отишло се корак даље. Реч је о научној студији која представља целовиту анализу уговора о уступању и расподели имовине за живота, како са теоријског, тако и са практичног аспекта, услед чега се може сматрати веома важним доприносом проф. Новака Крстића оном делу правне теорије који се односи на уговоре од нарочитог значаја за наследно право.

Применом позитивноправног метода, детаљно и ситематично су анализирана и изложена сва питања која су од значаја за овај уговор – полазећи од појмовног одређења уговора о уступању и расподели имовине за живота, преко услова његовог пуноважног настанка, најзначајнијих карактеристика и дејстава, па све до престанка уговора. При томе, аутор се у извесној мери користи и историјскоправним методом, те поједина питања анализира указујући на значајне појединости које су одликовале овај правни институт у времену које је протекло од његовог увођења у наш правни систем, па до данас. Истраживање задате теме употпуњено је и применом упоредноправног метода. Међутим, употреба овог метода је ограничена на законодавства са простора бивше Југославије. Изузетак од тога представља осврт на институт *patto di famiglia*, који је карактеристичан за италијанско право.

Анализирајући поједина питања, проф. Крстић излаже постојеће, неретко супротстављене доктринарне ставове истакнутих правних мислилаца са простора бивше Југославије. Међутим, не заустављајући се на томе, уз адекватну правну аргументацију и образложење, он износи и сопствене ставове у погледу спорних питања која се тичу појединих аспеката овог уговора, чиме их кандидује за оцену научне и стручне јавности. На тај начин аутор даје одређене предлоге за које сматра да би, *de lege ferenda*, допринели адекватнијем нормирању овог уговора. При томе, целокупно излагање карактеришу научни стил и изражавање које је јасно, концизно и логично, што свеукупно доприноси лакоћи читања и разумевања изложене материје. Такође, бољем уочавању и схватању појединих правних проблема - који се могу јавити приликом закључења или извршења овог уговора - у знатној мери доприноси и велики број примера, које аутор наводи на свим оним местима које остављају простора за то.

Додатни квалитет овом делу свакако даје и истраживање које је проф. Крстић спровео, а у оквиру ког је анализирао уговоре о уступању и расподели имовине за животе потврђене (солемнизоване) од стране појединих јавних бележника именованих за подручје основних судова у Нишу, Лебану и Алексинцу. Анализом доступних уговора, аутор даје одговоре на одређена питања која се тичу примене овог института у пракси. Уз то, прилог овој монографији чине различити модели уговора о уступању и расподели имовине за живота, за које сматрамо да правницима практичарима могу послужити као адекватан водич у поступку правног уобличавања ових уговора у пракси.

Поред несумњивог научног доприноса, једна од основних карактеристика ове монографије јесте и њена систематичност. Након детаљног и јасно конципираног садржаја, кога следе предговор и списак скраћеница најчешће коришћених законских текстова, целокупна материја је систематизована у оквиру осам целина – глава, које су даље рашчлањене на ужа тематска поглавља. Након тога следе прилози у виду различитих примера уговора о уступању и расподели имовине за живота, као и попис литературе, правних прописа и других извора којима се аутор користио приликом стварања овог дела. На самом крају налазе се биографски подаци аутора.

У оквиру *прве главе*¹ аутор указује на чињеницу да отварање наслеђа иза смрти једног лица неретко доводи до нарушавања односа међу наследницима, услед чега излаже целокупну лепезу правних инструмената који омогућавају једном лицу да наследноправне последице своје смрти уреди за живота, те да на тај начин предупреди све потенцијалне сукобе до којих може доћи након његове смрти. Анализирајући правна дејства завештања, уговора о наслеђивању, уговора о поклону и уговора о доживотном издржавању, проф. Крстић указује на недостатке сваког од њих, те долази до закључка да уговор о уступању и расподели имовине за живота представља правни посао којим имовински односи између претка и потомака бивају уређени на начин који могућност сукоба наследника у погледу имовине преминулог претка своди на минималну меру.

У *другој глави* која је насловљена као „Увођење уговора о уступању и расподели имовине за живота у наше право. Појам и значај“ аутор читаоце упознаје са друштвеним околностима које су тадашњег законодавца определиле да савезним Законом о наслеђивању из 1955. године по први пут регулише институт уступања и расподеле имовине за живота. Након тога се даје појмовно одређење овог уговора, док је централни део ове главе посвећен значају и оправданости законског регулисања овог института. Презентујући и образлажући све практичне бенефите које закључење и реализација уговора о уступању и расподели имовине за живота носи са собом, проф. Новак Крстић заузима став да је у питању „најбољи и најподобнији правни посао за уређење имовинских односа међу члановима породице“, те на тај начин опонира аргументима уважених правних теоретичара из друге половине прошлог века, који о увођењу овог уговора у наш правни систем нису говорили у афирмативном смислу. На крају ове главе аутор читаоце у кратким цртама упознаје са карактеристикама и циљевима истраживања које је спроведено у кооперацији са неколицином Јавних бележника, док презентовање конкретних резултата које је истраживање изнедрило оставља за оне делове текста на које се и односе.

¹ Прва глава носи наслов „Уводна разматрања – о правним инструментима за располагање имовинским правима од стране предака и њиховој сврсисходности“.

Трећа глава носи наслов „Услови за пуноважност уговора о уступању и расподели имовине за живота“. Први део ове главе односи се на субјекте уговора о уступању и расподели имовине за живота. Аутор даје одговоре на следећа питања: која се све лица могу јавити као уговорне стране код овог уговора; сагласност којих лица је неопходна да би закључени уговор могао производити правна дејства уговора о уступању и расподели имовине за живота; које правне последице наступају у случају да сагласност појединих лица изостане. Поред тога, аутор анализира и питање у погледу ког не постоји јединствен став међу теоретичарима наследног права, а које се тиче тренутка меродавног за оцену пуноважности уговора. Ослањајући се на важећа законска решења, проф. Крстић износи мишљење да испуњеност услова пуноважности овог уговора који се тиче сагласности потомака уступичевих не треба ценити према тренутку његовог закључења, већ према стању које постоји у моменту делације уступноца (претка).

У делу који следи, аутор се бави предметом уговора о уступању и расподели имовине за живота. Кроз анализу обавезе уступноца која се састоји у уступању и расподели имовине потомцима, указује се на то да се у улози предмета његове престације може наћи како непокретна, тако и покретна имовина, па чак и предузетничка делатност коју уступилац обавља. При томе, проф. Крстић изражава сумњу у подобност овог правног посла да послужи као адекватан правни основ за пренос предузетничке делатности са претка на потомке, те истовремено означава и све пропусте који су, по његовом мишљењу, учињени приликом формулисања меродавних чланова Закона о привредним друштвима. Поред обавезе уступноца, пажња је поклоњена и оним обавезама које закључењем уговора могу настати за другу уговорну страну – потомке, као што су трпљење права (плодо)уживања, обавеза доживотног издржавања, обавеза исплате доживотне ренте и обавеза исплате дугова уступноца.

Последњи део треће главе тиче се форме која мора бити испоштована да би уговор о уступању и расподели имовине за живота могао пуноважно настати. При томе, питање формалне пуноважности уговора није посматрано искључиво са становишта важећих законских решења. У намери да читаоцима представи начин на који су правила која се тичу форме овог уговора еволуирала кроз време, аутор полази од законског текста којим је овај правни институт уведен у наш правни систем - савезног Закона о наслеђивању из 1955. године, да би преко републичког Закона о наслеђивању из 1974. године и Закона о наслеђивању Републике Србије из 1995. године дошао до формалних услова који су данас неопходни за пуноважност овог уговора, а који су садржани у Закону о наслеђивању и Закону о јавним бележницима. На тај начин аутор компарира две врсте солемнизације (некадашњу - судску и сада важећу - јавнобележничку солемнизацију), указујући притом на све њихове специфичности, активну улогу и дужности лица надлежног за потврђивање

исправе (судије, односно јавног бележника), као и на последице које наступају у случају занемаривања неког од услова формалне пуноважности.

Четврта глава је насловљена као „*Место уговора о уступању и расподели имовине за живота у регулативи*“. Сходно томе, у оквиру ове целине аутор, најпре, констатује да уговор о уступању и расподели имовине за живота није наследноправни уговор, већ да спада у категорију облигационих уговора који су од посебног значаја за наслеђивање. Међутим, позивајући се на основне карактеристике овог уговора, а нарочито специфичност која се огледа у кругу лица која се многу јавити као уговорне стране, аутор подржава одлуку законодавца да уговор о уступању и расподели имовине за живота уреди нормама Закона о наслеђивању, уместо правилима Закона о облигационим односима, какви примери су нам доступни у нашем непосредном окружењу.

Пета глава носи наслов „*Карактеристике уговора о уступању и расподели имовине за живота*“. Уз констатације да је у питању именовани, формалан и консенсуалан уговор код кога је основ видљив (каузалан уговор) и који своја правда дејства производи за живота уступиоца (уговор *inter vivos*), централни део овог дела монографије заузима разматрање о томе да ли уговор о уступању и расподели имовине за живота чијим закључењем за потомке уступиоца настају одређене обавезе припада категорији добротиних или теретних уговора. Након излагања супротстављених ставова које су различити правни теоретичари заузимали поводом овог питања, анализом законских одредаба које се односе на овај уговор проф. Крстић долази до закључка да је „доминантна карактеристика овог уговора да је он добротин правни посао“, да код овог уговора „увек постоји *animus donandi* на страни уступиоца“, те да због тога уговор о уступању и расподели имовине за живота увек треба сматрати добротиним уговором, а без обзира на чињеницу да ли његовим закључењем за потомке настају одређене обавезе или не.

Шеста глава монографије – „*Дејства уговора о уступању и расподели имовине за живота*“ систематизована је у складу са опажањем аутора да је уговор о уступању и расподели имовине за живота облигациони уговор који производи и јако значајна наследноправна дејства. Тако, најпре су у кратким цртама изложена најзначајнија облигационоправна дејства овог уговора, која се огледају у чињеници да уговор о уступању и расподели имовине за живота представља правни основ (*iustus titulus*) за стицање имовинских права која уступилац преноси на стицаоце, као и за конституисање појединих права у корист уступиоца, његовог брачног друга, или, пак, у корист неког трећег лица. Након тога, значајно већа пажња је посвећена наследноправним дејствима овог уговора. Полазећи од најупечатљивијег наследноправног дејства које подразумева да имовина обухваћена уговором не улази у састав заоставштине, те да се из ње не могу намирити нужни наследници, аутор указује на то у којим ситуацијама и под којим условима се од овог правила може одступити, као и до којих правних последица доводи претходна смрт уступиоцевог потомка који је на себе преузео обавезу доживотног издржавања уступиоца. Последњи део ове

главе тиче се посебних дејстава уговора о уступању и расподели имовине за живота. С обзиром на то да стицаоци (потомци и евентуално супружник) нису уступичеви универзални сукцесори, правило је да они не одговарају за дугове уступеоца. Међутим, истовремено се излажу и ситуације које представљају изузетак од овог правила. При томе, проф. Крстић на јасан начин прави нужну дистинкцију између преузимања дуга, приступања туђем дугу и преузимања испуњења - на први поглед сличних, али заправо јако различитих института облигационог права. У оквиру посебних дејстава овог уговора, аутор излаже и правила која се тичу могућности побијања уговора од стране уступичевих поверилаца, као и обавезу јемчења за правне и материјалне недостатке ствари, односно за постојање и наплативост потраживања који су предмет уступичеве престације.

У оквиру *седме главе* проф. Крстић обрађује питања која се тичу раскида и опозива уговора о уступању и расподели имовине за живота. Уводна излагања су посвећена општим питањима која се тичу раскида и опозива уговора, њиховом појмовном одређењу и диференцирању. Тако, констатује се да опозив представља вид једностраног раскида уговора, који је карактеристичан за добротине правне послове и који долази у обзир само у ситуацијама када је уговор већ извршен. Након тога, у централном делу ове *главе*, до детаља су изложене чињенице које представљају разлоге за опозив уговора о уступању и расподели имовине за живота, а пажња је посвећена и споразумном раскиду, са посебним освртом на форму самог споразума. Услед недовољног броја законских норми које за предмет свог регулисања имају раскид овог уговора, приликом давања одговора на поједина спорна питања аутор повлачи паралелу између уговора о уступању и расподели имовине за живота и уговора о поклону, с једне стране, и уговора о доживотном издржавању, с друге стране. На тај начин се испитује могућност да одређена законска решења која се примарно односе на ове уговоре буду примењена и на уговор о уступању и расподели имовине за живота. У том смислу, кроз анализу правила уговора о поклону која су садржана у Српском грађанском законнику, Скици за Законик о облигацијама и уговорима и Преднацрту Грађанског законика Републике Србије, проф. Крстић указује на то да би у будућности Закон о наслеђивању требало употпунити тиме што би осиромашење уступеоца било предвиђено као један од основа за раскид уговора о уступању и расподели имовине за живота. Последњи редови ове главе посвећени су правним последицама које наступају престанком уговора о уступању и расподели имовине за живота, односно правима и обавезама које карактеришу положај уговорне стране у односу на коју је укинута дејство конкретног уговора. На тај начин су заокружена разматрања која се тичу овог уговора у нашем правном систему.

Последња, *осма глава* ове монографије посвећена је компаративној анализи појединих аспеката уговора о уступању и расподели имовине за живота. При томе, аутор се ограничава на истраживање овог уговора у

легислатури некадашњих југословенских република,² чији су важећи наследноправни прописи поникли на основама које су постављене савезним Законом о наслеђивању из 1955. године. И поред чињенице да је реч о правним системима који су у прошлости чинили једну целину, уочавају се бројне различитости које у овим државама постоје када је у питању правно нормирање уговора о уступању и расподели имовине за живота. Уважавајући захтеве систематичности, проф. Крстић најпре указује на чињеницу да у анализираним правним системима постоје разлике у погледу прописа којима је овај уговор нормиран – док поједини законодавци настављају традицију уређивања овог уговора нормама садржаним у наследноправним прописима, дотле други одредбе које се тичу уговора о уступању и расподели имовине за живота смештају у законске текстове којима се уређују облигациони односи. Како то нису једине разлике, у наставку се указује на различита законска решења која постоје у погледу услова пуноважности уговора, форме која мора бити испоштована и органа надлежног за његово сачињавање или потврђивање, предмета уговора, његових дејстава и опозива. Иако је ова глава у потпуности посвећена компаративној анализи, примена упоредноправног метода је присутна и у делу који се односи на предмет уговора (глава трећа). Презентујући основне карактеристике породичног споразума карактеристичног за италијанско право, а чије се суштина огледа у преносу удела у привредном друштву са власника на његове потомке (*patto di famiglia*), аутор указује на позитивне ефекте до којих примена оваквог уговора у пракси доводи, те предлаже увођење таквог или сличног института и у наше право.

Поред несумњивог научног доприноса који карактерише ову монографију, мишљења смо да ће њен утицај бити значајан и на пољу практичне примене права. Наиме, детаљном обрадом свих појединости које се тичу уговора о уступању и расподели имовине за живота, аутор указује на предности које овај уговор испољава у поређењу са другим правним пословима којима се у пракси чешће прибегава у ситуацијама када једно лице жели да за живота уреди наследноправне последице своје смрти. На тај начин су предузети значајни кораци на путу афирмације овог уговора, што би у годинама које следе могло да резултира и његовом већом заступљеношћу у правном промету. Услед тога, предметно дело др Новака Крстића сматрамо изузетно значајним за широк круг читалаца. Пре свега, оно ће бити од користи свим правним посленицима у чију сферу интересовања уговор о уступању и расподели имовине за живота буде доспео, без обзира на то да ли овом питању приступају са научног аспекта, или као правници позвани да право непосредно примењују у пракси. Такође, јасноћа и концизност изражавања, употпуњени садржајним и разумљивим примерима којима аутор настоји да поједина комплексна питања читаоцу додатно приближи и учини разумљивијим, ову монографију, као релевантно и

² У складу са тим, ова глава монографије носи наслов „Уговор о уступању и расподели имовине за живота у државама са простора некадашње СФРЈ“.

корисно штиво, препоручују и оном млађем кругу читалаца - правном подмлатку који на различитим нивоима студија настоји да овлада знањима из ове научне области.